

ખેમચંદ્રિકા નાટકનાં ગાયનો.

વાંકાનેર આર્યહિતવર્ધક નાટક કંપનીને માટે
રચીને પ્રસિદ્ધ કરનાર,
રાવલ ત્રંબકલાલ દેવશંકર
તથા

ત્રવાડી ત્રંબકલાલ રામચંદ્ર.

વાંકાનેર આ. હિ. વ. ના. કંપનીના મેનેજર.

આવૃત્તિ ૧ લી નકલ ૨૦૦૦.

અમદાવાદ

મામાની હવેલીમાં યુનાઈટેડ પ્રિન્ટીંગ અને
જ. એ. કંપની "લિમિટેડ"ના પ્રેસમાં
રણછોડલાલ ગંગારામે છાપ્યાં.

સંવત ૧૯૪૯. સને ૧૮૯૩.

કિંમત બે આના

અંથ સ્વામિત્વના સર્વ હક કર્તાએ સ્વાધિન રાખ્યા છે.

નાટકનાં પાત્રો.

પ્રેમસેન.....ભદ્રાવતીના વિજયસિંહ રાજાનો પુત્ર.
દુર્ભદ.....વિજયસિંહનો પિતૃભાઈ.
ધનનજય.....વિજયસિંહનો પ્રધાન.
મહીજા... ..વિજયસિંહના રાજ્યની હોશીઆર દાસી.
ચંદ્રિકા... ..અલકપુરના રાજા વિક્રમશેનની પુત્રી.
મુમતિ.....ચંદ્રિકાની દાસી.
પ્રભાવતી... ..ચંદ્રિકાની સાવકી બેન.
વિક્રમસેન....અલકપુરનો રાજા.
લક્ષણા... ..ચંદ્રિકાની સાવકી અને પ્રભાવતીની સગી માતા.
માત્રીની.....લક્ષણાની દાસી.
ધીમંત.....વિક્રમશેનનો પ્રધાન.
જયમલ).....વિક્રમશેનના લશ્કરી અમલદાર.
શત્રુજીત)
ભુદેવ.....અલકપુરનો રાજ્યગૌર.
ચાંપો.....વિક્રમશેન મહારાજના બગીચાનો માળી.
રૂડકો.....ચાંપાની સ્ત્રી.
ગાંગો.....તેનો છોકરો.
અલેકનાથ...ધુતારો બેગી.
એ શીવાએ-સખીઓ, મારાઓ, માછી, બેગીઓ દરબારી
તથા કુંચનીઓ વિગેરે.

પ્રેમચંદ્રિકા નાટકનો ટૂંક સાર.

બદ્રાવતી નગ્રમાં વિજયસિંહ રાજ્ય રાજ્ય કરતો હતો તેનો દુર્મદ નામનો એક પિત્રાર્ધ બાઈ હતો તે હીન્દો હોવાથી વીજયસિંહ તેની કાંઈ દરકાર રાખતો નહીં પણ અપોચીઓ જાણી તેનું પોપણુ કરતો હતો એ નગ્ર પાસના જંગલમાં અયોધ્યા નગ્રનો દુર્મસ જાતનો એક મનુષ્ય અલેકનાથ નામ ધારણ કરી જોગીને વેશે આશ્રમ બાંધી રહ્યો હતો તે મહા પ્રપંચી હતો તેથી તેણે કેટલાક હરામખોરોને ભેગા કરી પોતાના ચેલાઓ તરીકે રાખ્યા હતા અને પોતે મોટો શીદ થઈ બેઠો હતો કેટલાક વખત પછી તેના સાથે દુર્મદની દોસ્તી બાંધાઈ તેમજ દુર્મદના દંભસેન લાલચુલાલ, પ્રપંચલાલ એ ત્રણ દોસ્તો હતા તે પણ એ બાવા પાસે જતા આવતા અને એક બીજાની વાતોથી વાકેફગાર થયા હતા તેથી તેઓએ બાવા સાથે મળીને એમ હરાબું કે એ આપણે કોઈ રીતે વીજયસિંહને દાર કરી દુર્મદને રાજ્ય અપાવિએ તો આપણે ખુબ અમન અમન થાય.

બનાવ એવો બન્યો કે બદ્રાવતીની હદમાં મર જુમી તરફના લોકો લુંટફાટ કરતા હતા તેને પકડવા વિજયસિંહનો સેનાપતિ કેટલાક બહાદુર સીપાઈને લઈ ચડી ગયો હતો તે સમયનો લાભ લઈ દુર્મદના દોસ્તદારોએ અને જોગીઓએ દુર્મદને રાજ્ય મેળવવાની લાલચ આપી ઉશકેર્યો અને બદ્રાવતીના કેટલાક સીપાઈએને લાંચ આપી ફોડી નાખ્યા પછી રાત્રના વિજયસિંહ ગદેલમાં નિશ્ચંત

સુતેશે હતો તે વખતે તેને અને તેની રાણીને દાર કર્યા. અને રાજ્યમાં દુર્મદની દુવાઈ ફેરવી દીધી.

બ્યારે આવું અથોર કૃત્ય કરતાં દુર્મદના માણસોને એક મહીલા નામની તે રાજ્યની દાસીએ જોયા ત્યારે તેણે ધણી ચાલાકી વાપરી તે રાજના એક બાળક કુંવર પ્રેમ સેનને બીખારણને વેશે લઈ જોજીમાં નાંખી દુસ્મોનોના ટોળામાંથી પસાર થઈ ગઈ, બીજા દીવસની સવાર થતાં તે વાતની ખબર તે રાજના પ્રધાન મંત્રીને પડી એટલે તેણે હાય મારી સ્વામીનો વેગ લઈ તે દાસી અને પ્રેમસેનની શોધમાં નીકળી પડ્યા. મહીલા મહા કષ્ટ વેઠી કેટલેક દીવસે અલકપુરમાં આવી પહોંચી તે શહેરમાં વિક્રમસેન રાજ રાજ્ય કરતો હતો મહીલાએ રાજના બગીચામાં ચાંપા માળી પાસે પોતાની જાત છુપાવી કામ કરવા રહી અને પ્રેમસેનને કાંઈ ન ઓળખે તેમ પોતાની પાસે બેસુતના પોશાકમાં રાખ્યો તે હવે કીશોરાવસ્થાને પ્રાપ્ત થવા આવ્યો છે એક દીવસે વિક્રમસેનની ચંદ્રિકા નામે પુત્રી પોતાની દાસીઓ સાથે તે બાગમાં ફરવા આવી હતી અહીંથી આ નાટકની શરૂઆત થાય છે.

અંક ૧ લો.

વસંત રતુની જહારમાં મસ્ત થએલી ચંદ્રિકા તે બાગમાં પોતાની સખીઓથી છુટી પડી અનંગથી ઉત્તન થએલા પરિતાપની હાય મારે છે તેવામાં પ્રેમસેન તેના પાસે આવી પહોંચે છે તેની અને રાજકુમારીની નજર એકમેક થાય છે એટલામાં દાસીઓ આવે છે અને પ્રેમ-

સેનને ધમકાવી કહાડી મેત્રેછે અને ચંદ્રિકાને તેની સાવકી માતા લક્ષ્મણ તરફથી દાસી માલીની તેને બોલાવવા આવે છે તેથી તે ત્યાં જાય છે.

પ્રેમસેન જોને પોતાની માતા સમજે છે તે મહીલાદાસી તે બગીચામાંથી ધર તરફ જતાં સપે ડંશ દેછે તેથી તે મોતને તાબે થાય છે આ અણુધારી આકૃતથી પ્રેમસેન કોઈ રાજ્યમાં નોકરી શોધવા અને પરાક્રમ કરી ફરી ચંદ્રિકાને મેળવવાના ઈરાદાથી અલકપૂર છોડી જાય છે.

સાવકી માતા લક્ષ્મણ ચંદ્રિકાને ઝેરની આંખે જોય છે અને પોતાની શોકતું વેર તેના છોડ પાસેથી લેવા માટે રાજ્યગૌર બૂદેવને એકાંત બોલાવી ચંદ્રિકાનો ઘાટ ધડવા કહે છે બૂદેવ તેને તેમ કરવાનો દિલાસો આપી જાય છે ચંદ્રિકા લક્ષ્મણને મળવા આવેછે ત્યારે તેને ખોટો પ્યાર બતાવી સમજાવે છે કે આજથી દેવી મહાકાલીનાં દર્શન કરવાં નિલ સાયંકાળે પગે પાળાં જવું ત્યાં બૂદેવને દેવીની હવન કીયા કરવા વાસ્તે રાખ્યા છે તે એટલા વાસ્તે કે તે દેવી તને મન ગમતો પતિ આપે અને તું અખંડ સૌભાગ્ય પામ પવિત્ર મનવાળી ચંદ્રિકા તેનો પ્રપંચ ન સમજતાં તેની વાત કબુલ રાખીને ઉપકાર માને છે.

બૂદેવ કોળી જુહીઆ અને રઘડા સાથે ચંદ્રિકાને નદીમાં ડુબાવવાનો ઘાટ ધડી રાખેછે ચંદ્રિકા પોતાની દાસીઓ સહીત દર્શન કરવાને જાય છે ત્યાં બૂદેવ તેને હાથે આરતી ઉતારવાનું કહી નદીમાં નાવા મોકલે છે તેથી તે નાવા જાય છે ત્યાં પેલા કોળીઓ તેનો પગ પકડી ડુબા-

વીને તાણી જાય છે બુદ્ધેવ આ દેખાવ છે રહી જોય છે
 ને ગર્ભરાધને સાંથી નાશી જાય છે પ્રેમસેન અલકપૂરથી
 રવાના થયેલ છે તે સાંજને વખતે એક જંગલમાં આવી
 પહોંચે છે ત્યાં એક ઝડની આથમાં વિશ્રાંતી લેવા બેસે
 છે એટલા વખતમાં રથડો અને જુહીઓ ત્યાં મળરાયેલા
 આવે છે અને એક વિક્રમ સિંહ જે તેની પાછળ પડ્યો
 હતો તે ત્યાં આવી રથડાને ઠાર કરે છે ને જુહીઓ ત્રાસી
 જાય છે આ બનાવ જોઈ પ્રેમસેન તરતજ તે સિંહને ઠાર
 કરે છે એટલામાં વિક્રમસેનનો સેનાપતિ શત્રુજીત હુંદ ક-
 રનારાઓને ષકડયા બાદ અલકપૂર તરફ જતો હતો તે
 ત્યાં આવી પહોંચે છે અને પ્રેમસેનનું આવું પરાક્રમ જોઈ
 અશ્ચર્ય પામે છે મોતની અણીપર આવેલા રથડાને પાસે
 જઈ તેની તપાસ કરતાં તેને ઝોળખે છે અને તેના પાસે
 કીમતી દાગીના જોઈ વિચારમાં પડે છે એટલામાંજ છેડે
 થી ડાઈ જુહીઆ અને રથડાને ખુબ મારતો ત્યાં આવતો
 જણાય છે તેથી તે આ ચોરનો સાથી હશે એમ ધારી
 તેને ત્યાં ષકડવા થોભે છે તેવામાં બુદ્ધેવ ત્યાં આવે છે ને
 જુહીઆને શોધી કહાડવાનો વિચાર કરી સાંથી જવા માંડે
 છે એટલે શત્રુજીત તેને કેદ પકડે છે, અને જુહીઆને પ-
 કડવાનું કહી પ્રેમસેનને તેના પરાક્રમનો બદલોવાળી આ-
 પવાનું સમજવી ફરી અલકપૂરમાં લઈ જાય છે.

અંક ૨ જો.

અલેકનાથના ચેલાઓ નદીમાં નહાવા પડે છે ત્યાં ચં-

દ્રિકા તેમના પગમાં અથડાય છે એટલે તેને બહાર કાઢે
 છે હજી થોડો શ્વાસ લે છે એમ ધારી તેને પોતાના આ-
 શ્રમમાં લઈ જાય છે આ તરફ વિક્રમસેનના દરબારમાં
 શત્રુજીત પ્રેમસેનને લઈ આવે છે અને તેના પરાક્રમની
 વાત કહે છે તેથી વિક્રમસેન તેને ઉપસેનાપતિ તરીકે
 નોકર રહેવા કહે છે પ્રેમસેન તે વાત કબુલ રાખે છે શ-
 ત્રુજીત હજી પેલા પકડેલા કેદી વીશે વાત કહાડે છે એટ-
 લીવારમાં ચંદ્રિકાની દાસીઓ ત્યાં ચંદ્રિકા હુબવાના ખબર
 લાવે છે તે સાંભળી વિક્રમસેન બેહોંશ થાય છે પ્રેમસેન
 નીરાશ બને છે સુમતી સાવકી માતાનો પ્રપંચ ત્યાં જાહેર કરે
 છે રાજાને તે વાત વિશે શંકા રહે છે શત્રુજીત આટલો
 વખત અધીર રહ્યો હતો તે તરત પકડી આણેલા ભુદેવ
 અને જુહીઆ પાસે વાત કહડાવે છે તે લોકો પોતાનું ક-
 રેલું કુકર્મ કહી દે છે તેથી રાજા પોતાની રાણીને મારી
 નાખવાનો ઠરાવ કરે છે પ્રધાનજી સ્ત્રીહત્યાનું પાપ લાગ-
 શે એમ કહી તેને તેમ કરતાં અટકાવે છે તેથી રાજા
 તેને ગામ બહાર એક બગીચામાં રાખે છે અને તેનું
 મ્હોકું જોતું નહીં એમ ઠરાવે છે લક્ષ્મણ રાણીની માલી-
 ની નામની દાસી હતી તે નવા સેનાપતિ પ્રેમસેનપર
 આશંક પડે છે અને પ્રેમસેન તેનો તીરસ્કાર કરી કહાડી
 મુકે છે વિજયસિંહનો પ્રધાન ધનંજય સ્વામીને વેશે આ
 ગામમાં શોધ કરતો આવેલ છે તે પ્રેમસેનને મળે છે,
 અને તેના પાસેથી વાત કહડાવવા માગે છે પણ પ્રેમસે-
 ન તેને પોતાની ખરી વાત કહેતો નથી પણ પોતા પાસે
 તેને રાખે છે.

ચંદ્રિકાબાવા અલેકનાથના આશ્રમમાં સારી થયેલ છે તે બાદે તેના પર કુદ્રષ્ટીએ જોય છે અને સતાવે છે એટલા વંખતમાં ચંદ્રિકાની શોધમાં નીકળેલા પ્રધાન ધીમંત અને જમાદાર જયમલ ત્યાં આવી પહોંચે છે તે ચંદ્રિકાને બચાવી અલેકને કેદ કરી અલકપૂર લઇ જાય છે. વિક્રમ-સેનની નવી રાણી લક્ષ્મણીની પૂત્રી પ્રભાવતી પોતાની માતાને ધાતકી ગણી ધીકારતી હતી તેથી તેનું અને દાસી માલીનીનું કાંઈ ધાર્યું થવા દેતી નહીં. પ્રભાવતી પ્રેમસેનની પ્રીતીમાં પડી છે તે વાતની માલીનીને ખબર પડે છે તેથી તે પોતાનું અપમાન કરનાર પ્રેમસેન અને પ્રભાવતી પર વૈર લેવા અધીરી થઈ રહે છે અલેકનાથના બે ચેલા પોતાના ગુરૂને કોઈ પણ યુક્તિથી છોડાવવા અલેકપુરમાં આવી પહોંચે છે રરતામાં તેઓ ગુપ્ત વાતો કરે છે તે માલીની ત્યાંથી જતી હતી તે છાની ઉભી રહી સાંભળે છે અને તે ઘણા હર્ષમાં આવે છે તે તે બાવાને મળે છે તેને પોતે કાણુ છે તે કહી બતાવે છે અને તેના ગુરૂને છોડાવવા વચન આપી તેને પોતાની સાથે લઇ જાય છે અને રાતને વખ્તે ચંદ્રિકાના બદલામાં પ્રભાવતીનું તેના મ્હેલમાંથી બાવાઓ સાથે હરણુ કરાવે છે મ્હેલ નીચે ચોકી કરનાર પુરણુમલ કે જોને માલીનીએ લાલચ આપી ફાડી રાખેલ હતો તે આવીને એવી ખબર આપે છે કે પ્રેમસેન ગામના સીપાઇઓની તપાસ કરવા નીકળ્યો હતો તે હમણાજ તે બાવાઓને પાછળ પડ્યો છે માટે રાંડ હવે માર્યા જઇશું માલીની તેને ધીરજ આપે છે અને તે

ત્રાયા જાય છે એટલે જુમ મારે છે કે પ્રભાવતીને પ્રેમસેન ઉપાડી ગયો. કોઈ દોડારે દોડો એટલામાં કટલીક દાસીઓ ત્યાં આવે છે ને તેને વિક્રમસેનને બોલાવવા મોકલે છે તે ત્યાં આવે છે માલીની તેને ઉપર પ્રમાણેજ વાત કરે છે ને પ્રેમસેન પ્રભાવતી પર કાગળ લખ્યો હોય તેમ બતાવટી કાગળ લખી રાખેલ છે તે વિક્રમસેનને બતાવે છે નીચે ચોકી કરનારને બોલાવે છે તેઓ આવી કહે છે કે હમો ચોકી પર હમણા આવ્યા છીએ પ્રેમસેન હમોને આટલો વખત બીજી જગો પર રાખ્યા હતા વિક્રમને આથી શક પડે છે અને તરત પ્રેમસેનને પકડી લાવી કેદ કરવા ફરમાવે છે.

અંક ૩ જો.

ચંદ્રિકા અલકપુર આવી પહોંચી છે તેને દાશી સુમતી તરફથી ખબર મળે છે કે પ્રેમસેન પર પ્રભાવતીને હરણ કર્યાનું તહોમત આવ્યું છે તેથી તેને વિક્રમસેન પકડાવી કેદમાં નાખ્યો છે અને પ્રભાવતી ક્યાં છે તેની વાત કરવા પણ કોઈ પામતું નથી તે વીશે તપાસ કરવા અને ખરી વાત જાહેરમાં લાવવા સુમતીના કહેવાથી તેનીજ સ.થે રવામી (ધનંજય) ને પોતાની પાસે બોલાવે છે રવામી કેટલોક ખુલાસો કહે છે ને વધારે ખુલાસો પ્રેમસેનને મળ્યા પછી કરીશ એમ કહે છે. ચંદ્રિકા તેને મદદ આપવા વચન આપે છે અને પોતે પણ જલમાં જઈ પ્રેમસેનના ખાનગી વિચાર જાણવા ઈતેખર બને છે.

કેદમાં પ્રેમસેન પોતાની પર પડેલી આફતથી અફસોસ કરે છે

એટલામાં ધનંજય તેને આવી મળે છે તે પાસે પોતા પર જુદું કલંક આપ્યાની વાત કહે છે અને પ્રભાવતીને કાંઈ બાવાં આ બદાવતી તરફ ઉપાડી ગયાનું જણાવે છે ધનંજય તેને શાંતી આપી જાય છે એટલામાં મરદામાં પોશાકમાં ચંદ્રિકા જેલમાં આવે છે પ્રેમસેન તેને જોઈ ચકિત થાય છે ચંદ્રિકા પ્રેમસેનને કયા કુળના છે તે સવાલ પૂછે છે પણ તે કહેતો નથી. પ્રેમસેન તેને ચંદ્રિકા તરીકે ઓળખી કહાડે છે અને બંને મળે છે. ધનંજય શત્રુજીતને મંજવાનો વિચાર કરી તેના ઘર તરફ જાય છે એટલામાં તેને શત્રુજીત અને જયમલ આવી મળે છે તેને પ્રેમસેન પરના મિથ્યા આરોપની અને પોતે તેને જેલમાં મળવા ગયો હતો તે વાત કહે છે અને બદાવતી જવાનો ઠરાવ કરે છે એટલામાં લાંચ ખાત્રી પુરણમલકે જેને જેલરની જગા મળી છે તે લાંચ આવતો જણાયે છે એટલે તેની ચરચા જોવાને આડા રસ્તા પર યોગે છે પુરણમલ લાંચના પૈસાની વ્યવસ્થા કેમ કરવી તે વિચાર કરે છે એટલામાં માલીની તેને આવી મળે છે અને ઇંકબાજીની અને પોતે કરેલાં કર્મની વાતો કરે છે એટલામાં શત્રુજીત અને જયમલ તેમને કેદ કરી લે છે.

બદાવતીનો અધિશ્વર થયેલ દુર્મદ જે હીજડો છે તેને લાંચ આપ્યા પ્રભાવતીને ઉપાડી લાવેલ છે પ્રભાવતી એકાંતમાં પોતાના દુઃખના ઉભરા કહાડે છે એટલામાં દુર્મદ તેમની પાસે આવી ખુશી કરવા ગીત ગાય છે એટલામાં શત્રુજીત અને ધનંજય જે પ્રભાવતીની શોધમાં

ત્યાં આવ્યા હતા તે કેટલાક પહેરેગીરોને દાર કરી દુર્મંદને ત્યાં બાંધી મુકી પ્રભાવતીને ઉઠાવી જાય છે અને જ્યમલને ત્યાં હવે પછી શું થાય છે તે જાણવા રોકે છે રસ્તામાં પ્રભાવતીને ઉઠાવી ગએલા જુવાઓ તેની પાછળ પડેલા નજરે પડે છે એટલે તેને પકડી કેદ કરી અલકપુરમાં લઇ જાય છે દુર્મંદનું લશ્કર વિક્રમસેન પર ચડાઇ કરવા તૈયાર થયું છે જ્યમલ તે બાબત મેળાવી અલકપુર તરફ જાય છે રસ્તામાં તેને ફકીર તરફથી વધારે ખાતમી મળે છે.

વિક્રમસેન ન્યાયાસનપર બેસતાં રહેત નથી આવતું એવી વાત ધીમંતને કહે છે એટલામાં પ્રભાવતીને સાથે લઇ જોગીઓને કેદ કરી લાવેલ શત્રુજીત ત્યાં આવે છે વિક્રમ ન્યાય થયા વિનાં પ્રભાવતીને નહીં બોલાવવાનું કહી તેનો તીરસ્કાર કરે છે તેથી ધીમંત પ્રભાવતીની વાત સાંભળ્યા પછી શત્રુજીતની જુગ્યાની લે છે અને ત્યાર પછી પુરણમલની અલેકનાથના બેચેલાની અલેકનાથની સ્વામી. (ધનંજયની) માલીની અને પછી પ્રેમસેનને જુગ્યાનીલે છે છેવટ પ્રેમસેન નીળકલંકી દરે છે તેના વાસ્તે ઉત્તમ પોશાક વિક્રમસેન મંગાવે છે તે ધનંજય પોતાને હાથે પેરાવવાનું કહી તેને પેરાવતાં પ્રેમસેનને હાથે બાંધેલ માદલીયાનો દોરો તોડીનાખી તે ભાંગીનામે છે તેમાંથી એક કાગળીઓ નીકળે છે અને અશ્રય પામે છે વિક્રમસેનના કહેવાથી તે કાગળ ધીમંત વાંચે છે પ્રેમસેન ભદ્રાવતી નામહારાજ વિજયસિંહનો કુલદીપક દરે છે અને ધનંજય સ્વામીનો પોશાક કહાડી નાખી જાહેર થાય છે અને કેદી

પુરણમલ માલીની અને બાવાઓને ન્યાય પ્રમાણે શિક્ષા મળેછે એટલામાં જયમલ આવીને દુર્મદના લશ્કર વિશેની વાત કરેછે તેથી વિક્રમસેન પ્રેમસેનને પોતાનું રાજ સેવાને શત્રુઓને દાર કરવાનો હુકમ આપેછે.

આખુ ડુંગર પાસે દુર્મદ અને પ્રેમસેનનું લશ્કર એકઠું થાય છે તેમાં દુર્મદનો પરાજય કરી કેદ પકડે છે અને પ્રેમસેન ભદ્રાવતીમાં જાયછે.

પ્રેમસેનની છૂતના ખબર જયમલ વિક્રમસેનને આપેછે તેથી ધણો ખુશી થાયછે અને પ્રેમસેનના રાજને પોતે ખંડણી ભરનાર છે અને તેને વીના વાંકે દુઃખી કરેલછે તેથી શ્યોબદ્ધો વાળવો તે વીચારમાં પડેછે છેવટ ચંદ્રિકા અને પ્રભાવતિનું પ્રેમસેન જોડે લગ્ન કરવાનો ઠરાવ કરેછે એટલામાં ભદ્રાવતીથી પ્રેમસેનનો માણસ તેને ખબર આપવા આવેછે કે પ્રેમસેનને રાજ્યાભિષેક આપને હાથે કરાવવાનો છે માટે ત્યાં પધારો આથી વિક્રમસેન પોતાની અને પુત્રીને લઈ ભદ્રાવતી જાયછે

ભદ્રાવતીમાં ચંદ્રિકા અને પ્રભાવતિ પ્રેમસેનની ખાનગી મુલાકાત લેછે છેવટે પ્રેમસેનનો રાજ્યાભિષેક થયા પછી કેટલાક રાજાઓ નજરાણું કરેછે વિક્રમસેન પ્રેમસેનને કહી બેઠ કરવાનું કહી પ્રભા અને ચંદ્રિકાને ધીમંત સાથે ત્યાં બોલાવેછે પ્રેમસેના હાથમાં તેઓના હાથ સોંપેછે, પ્યારની પરીસીમાં. આનંદની અવધી. અને પ્રેમચંદ્રિકાનું અવલોકન.

પ્રેમ-ચંદ્રિકા.

અંક ૧ લો.

ચંદ્રિકા તથા { — (૧)
તેની સખીઓ }

ગાઓ આનંદે સહુ આજ, પ્રભુના મહિમાને;
થાઓ બેન કૃતારથ આજ, નિરખી રચનાને;
આ ડોલર આ ગુલામ બહેકે, અંપો અને ચમેલીરે;
જીઓ જીઓ આ કદંબ વૃક્ષે, વીંટાણી જીધ વેલી-પ્ર
બેશી આંખા સાંખપર, કરે કોકીલા ગાન;
સુંદર મધુરા શબ્દચી, તૃપ્ત કરેછે કાન;
કળા કરીને મનહર મયુરો, તૃપ્ત કરે આનંદેરે;
કીલકીલ કરતાં મેના પોપટ, અહીં તહીં કરે રવચંદ્રે-પ્ર
વિચીત્ર રચના છે રચી આ જગમાં ભરપૂર,
તે શ્રીપતિના રવનમાં મચો ગદે ચક્રચૂર;
પરસ્પરે દર્ધ તાળી કરમાં નીજ પગ સરખા મેલોરે.
નાચો ગાઓ બેનો ઓજો બેલ વસંતી બેલો— પ્ર

ચંદ્રિકા— (૨)

ખીલી વસંત બહાર—સખીજો.

આજતો આનંદ ન સમાય મુજ અંગ આ,
ઉપવન ગન હરનાર. સખી જો.

નવીન પક્ષવ સહુ વૃક્ષો ધારે,
અહીં ફુલ કળી ચુમી રાંઝે અપાર; જો ખીલી.

સીતલ મંદ સમીર સુગંધ,
સીંચે શુભ સર્વ રસે નીરધાર. જો ખીલી.

સુમતિ—

(૩)

આ આમૃ વૃક્ષે વસંત પક્ષે ઓડેલું દીસે;
પલ્લવ નૌતમ તે જાણે નિર્મળ સ્વજન તાણું મન.

૧ લી સખી—

આ આમૃ વૃક્ષે વસંત સાડી પહેરી દેખાડી,
કહે ઉચારી કે આમ પહેરા ચતુર આળી,

૨ છ સખી—

આ આમૃ વૃક્ષે વસંત વેણું ક્યો છે વાસો, તે આપે
ઔષધ ભોગીને અમૃત વિયોગી ને વિષનજો દિવાસો.

૩ છ સખી—

આ આમૃ વૃક્ષે વસંત ગુરુવર દીસે પધાર્યા,
સદુપદેશે સઠો સુધાર્યા સુ શિક્ષા તેની તમે લદાની.

૪ થી સખી—

આ આમૃ વૃક્ષે વસંત સીપાઈ આવ્યો છે ધાઈ,
આપે વધાઈ કે કામસેના આવી છે આંહી.

તેપથ્ય;—

(૪)

નવ યૌવન ખીલતી કળી દીસે વસંત તણા શુભ કાળે;
પ્રેમ ભ્રમર તે કેમ ન ચુમ્મે ફરે અહીં બેઢાલે.

સંદ્રિકા—

(૫)

ક્યાંથી આ સંભળાય.—મધુર સ્વર.

દીસે નહીં કેા લાંચ—મધુર સ્વર.

નવીન પક્ષી કેા આનું જણાવે, આ ઉપવનની માંહે;
સખી સહુ જાઓ તેને-લઈ આવો, તો સુખ મુગ્ધને થાય.

તન મન ધન સહુ અર્પણ કરીને, રાખીશ મહેલની માંય.
ચંદ્રિકા— (૬)

અનંગ આગ આવી લાગ્યો આ ન્હાયમહી,
દુઃખદ સહુ સમાજ આજ દેખું અહીં તહીં.
શ્યો ઉપાય થાય હાય હુંગી રે જરી,
થા સદાય જગત રાય જાણી કોંકરી,
પ્રેલ લાલ્ય ખાળે કાય અરર યો હરી.

પ્રેમસેન— (૭)

દીક્ષ ખુશ પ્યારી રાજકુમારી કેમ રહે અહીં એકલી છે,
મુખ શોભાએ શસી સરમાએ નવરાંતે વિધાએ ઘડી છે.
દાસ કે દારી પાસ નથી કો કોણ થકી અહીં છળીમરી છે.
સ્વસ્થ થઈને પુછું જઈને મુજ મન મોહક એ પરી છે.
દુઃખ દુર એનાં સથ કરું હું આ તનમાં ગદ્ય હળીમળી છે
સખીઓ.— (૮)

અરે જાજ અહિંથી નાદાન આવ્યો કેમ,
આધો બનીને તું શું જીવેછે આમ તેમ;

પ્રેમસેન—

ગડબડ બડબડ કેમ કરોહો વીના વિચારે સહુ લવોહો
એકલી રડતી જોઈ આવી દીક્ષ રેમ.

સખીઓ—ખાંધી તને બહુ માર દઇશું,

પ્રેમસેન—વાહ શુભ ન્યાય તમારો કહીશું;

સખીઓ—અરે જા દુર થા મુરખા,

પ્રેમસેન—તું બતાવ ન ડર કલકલ નાંકર.—ગડબડ.

સુમતિ— (૯)

હાસે આગાવત અનુસરવું અનુસરવું ડગલું બરવું.

(૧૫)

ભુંડી બક્ષી પણ ઈચ્છા ધણીની સાગવરી એ કૃત્ય ખરૂં,
બહુજ હડીલા રાયનાં બાળક ગરજને આધીન રહેવું.
દુધ કાળું ને ઘોળા કાચલા લાગકા કરતા રહેવું.

ચંદ્રિકા— (૧૦)

પ્રેમે પ્રભુ મુજ અર્જ સ્વીકાર ભક્તનાત્સલકો દીનદયાળુ,
રંક ગણીને પુત્રી તમારી સ્નેહે કરી લ્યો સંભાળ.
ચિંતાત્તી પર સાંતીનો વર્ષા સચ હવે વર્ષાવ.

ચંદ્રિકા— (૧૧)

સખી શું રે કહું હું વખાણુ આવારછે મુજને એક તમારોઆવાર.
આનંદ પામીએ મન માઈ તમ સંગે સખી આજ અપાર.
રમત ગમતની લહેરે ચડતાં દુઃખ વીસરી જે મન મોઝાર

ચંદ્રિકા— (૧૨)

મને માતાજી જોડાવે આજ આનંદનો દારો,
જઈ પાવ નમું અતિ પ્રેમ ધરી કહું રાજ વહીને સુવાક્યવળી,
કરી નેહ ન રાખ્યે ક્રોધ જરી આપી સુમતિ પ્રભુએ,
માતે પ્રેમ દર્શાવ્યો.—મને માતાજી.

પ્રેમસેન— (૧૩)

હાં ચટક લટક સટક તેં આ ઘટમહી ઉતારી રે,
સનનન છુટયું નેન મહીંયો તીર તિક્ષણુ ભારી રે, ધા કારી રે.
માળી મનેધારી દાસીએતારી કરી બહુ લવારીરે.વિણુવિચારીરે.
શરતું પૂર જતાવું જગતમાં કહું તને હું ભારીરે પ્રાણુ પ્યારીરે.

ગાંગો— (૧૪)

ખાવીસે મારે છાહને ઘેહ હે ખાવીસે મારે;
માઠી મારી જાડી તુંસો જાણે ભગરી બેહલે

સદણુને ડુંગરી ભાવે બહુ પણુ ગાજર મુરાનું મનસે
કાઠ જોડતાં “ચીઈ કુડ ચીઈ કુડ ચીઈ કુડ”
લાડાનું પુસકું હખે મરડતાં “ડચ ડચ” હેહે
ઓ બીલી બોલી—ઓ; બેસ ગાંગરી,
માખણુ સોપડી એક રોટલો આજ તું દેનેદે,

૨૩૪—

(૧૫)

હારા જનના પગલાં તી હકને ધરે હજો;
હકમે ધરે હજો લીલાધર પામજો.
હજા હજ કળ જગ આઘોસે હમણા,
પાપી માણેસે બહુ માજ ને મળે.
હતવાદી માણુદા તો ક્યાંઈક બાળીએ,
કૂડાં કપડીને મોઢે ધુડ નાખજો.

મહીત્રા—

(૧૬)

સમયાધિન થઈ રહેવું સમજ મન,
અઠગિત માયા ઈશ્વર કેરી સુખ દુઃખ સંવળું રહેવું.
ક્ષણે રંક રાખ બને ક્ષણે રાય બને રંક,
સુખ દુઃખ મનની કલપના સમજી રહો નિઃસંક;
પ્રભુ હાથમાં બાજી સારે ક્યાં જઈને કહેવું.—સમજ.

મહીત્રા—

(૧૭)

ઓ પ્રેમ, મુજ જીવન પ્રેમ, આવ્યો ના કેમ, ઘટેના એમ;
હુંલાં પડી, છેલ્લી ધડી, કરણી નડી, મોતે ઝડી. ઓ પ્રેમ.
પ્રેમસેન—

(૧૮)

મુજ માતૃ મરીરે ગઈ. અરે-દુઃખ દીવસની શરૂઆત થઈ,
લાડ રડાં હવે કાણુ લડાવે, કાણુ બોલાવશે સુંમન સહ;

જૂખ્યાં તરશ્યાંનો ભાવ મારો, કાણુ પુછે હવે હાય અહીં,
સાંભળ માતુ તું એક વારે, બોલ મને પ્રિય પ્રેમ કહી.

પ્રાણુલાલ— (૧૯)

અરે હાય હાયે મોટાના છોર શું આવા થાય,
નીત જાએ જાએ વેશ્યાને ત્યાં નશા પાણી લેવાય,
બનશે મહેતા લાલ ફાંકડા સોટી લઈ હાથે,
છાતી મરડતા અને બટકતા કુટણને સાથે;
લઈ ચાવીને ચોરે પૈસા નીજ ઘરમાંથી,
કુખાજ ખાવા થોથે નિત્યે નીચ સંગાથી,
નાની વયેથી વસની યઈને થેઠ ખહુ વખણાય.

લક્ષણા— (૨૦)

શોક છોર સુખ જોતાં, ઝેર હળા હળ હયામાં બાપે;
એ દુઃખ અંતર કેરું, શું આ જગમાં કાવીદ પણુ માપે.

લક્ષણા— (૨૧)

શાંતી થાશે સારી એકંટક અલગો થાતાં ચીત,
ડહાપણુ એનું સહુ જુલાવું, દુઃખ સાગરમાં સઘ કુખાવું;
છે મુજ શોક તણી એ કુમારી, વૈર તેહ વિચારી.

વિક્રમ— (૨૨)

શ્યો પ્રિયે અફસોસ આપને, કહો ધરી મન ધીર;
સમજુ છો જાણો ને સોસે મુકાએજ શરીર,
શું દુઃખ અંતર રાખો છાનું, યઈને ગુણુ ગંભીર;
પુણું મનોર્ય કરીશ તમારા, થથા નહીં દીલગીર.

ચંદ્રિકા— (૨૩)

સુખી યઈ હું આજે-સુણીને વિચાર મુખકાર નિરધાર;
છોર સુખે સુખીઆં છોર દુખે દુખીયાં કાણુછે આજગમહીં;

વીના માન તાત હું આજે સુખી થઈ,
અભાગી છોડે જે માન તાતને સતાવે, અકળાવેને મુંઝાવે.

ચંદ્રિકા— (૨૪)

માતાજી માનંરે સંણોને રે;
મુજ જનુનીથી આપ અધિક છો, બદાલપ રાખો અપાર
સાવકી માતુ સુખ બહુ આપે, દુઃખના દેખું લગાર
ધિઃક ધિઃક છે અવિચારી છોડેને, રાખે ન માપર પ્યાર
મુજ માતુ મરવા પછી એકજ, આપ તણોજ આધાર.

લક્ષ્મી— (૨૫)

મારે દારએ છોડીને બહુજ હું રીયાવીરે;
ખુબ ફસાવું વૈર હું વાણું, નીતનીત પ્યાર એને નવીન ખતાવીરે.
શોકનું બાળક સુખ બહુ માણે, ઝેર આંખમાં ભરાય, દેવું ને પતાવીરે
ટાઢક વળશે સુંખ બહુ મળશે શોકનું છોડે મરેતો બાણું હું દીવાળીરે

ભૂદેવ— (૨૬)

પૈસોછે જગ માંહી પરમેશ રૂપરી;
યશને કિર્તી એવીના વધે ન કોઈ દીન;
એવીણતો મનાય નહીં પંચ મહીં વચન;
જોછએ તેમ કરીએ પણ વખાણે સહુજન,
પૈસા આપે સુંદર નાર, પૈસા થકી ધર પ્યાર;
પૈસા વીના લાગે મનને આસુનો સંસાર;
પાપ પુણ્ય હું નાગણું પછસા ઉપર પ્યાર.

રેખડા— (૨૭)

પૈડો હરહાટે કમાવો એમાં ખીવું તે હાને વળી રાવું તે હાનેરે,
રાજ ભારેસે કંઈક ગામડાં રેણોલ, મીતા લીએસે લાંસ ભારે;

દીએ હુંટે બનરને કેવાય હાવદારે-પૈરા.

બામણ દગીને બધા લોકને રેલોલ, હાડવા જમેસે દનદાડી;

જાપ જુદા જપેસે કોણુ તેને પુસેસેરે-પૈરા.

નીમક હલાલ ખરા આપણે રેલોલ, હાયા કામા કરનારા;

જુદીઓ—અલ્યા દામી સેવાન, સાલો બનજો હંગાથરે-પૈરા.

• યદ્રિદા તથા સખીઓ— (૨૮)

નમામી મહીપા સુર મર્દાની, નમામી મામક પાલીની, નમામી.

મહીપ મસ્તક નટનવેદ પીનોદીની મોદીની માલીની માનીની;

પ્રણત જન સોભાગ્ય જનની મહીપા સુર મર્દાની,

શંખ ચક્ર શુભાંકુશ પાણી, શક્તિ સેના મધુર વાણી;

પંકજ નયના પંનગ વણી પાલીત ગુરુ શુદ્ધ પુરાણી;

શંકરાઈ શરિરણી સમસ્ત દેવ તરૂપીણી;

કંકણા બંદૂતા જનની કાસાયની નારાયણી મહીપા.

(પ્રો. મોહાવક્ષ).

પ્રેમસેન—

(૨૯)

હું શું જાણું જે જગદીશે નશીએ શુંછે નિરધાર્યું;

જે વિત્યું તે બધું વેઠ્યું જે વીતે તે જોવા ધાર્યું;

નથી મુજ માત કે પ્રિયતાત નથી કોઈ મિત્ર દરે જઈ વાત;

દુઃખી દીન રાત ચિંતાને ઉચાટ અરે દૈવઆ શું વિચાર્યું.

પ્રેમસેન—

(૩૦)

આ તોફાનની વાદળી ચડીવળી ગરજે મહા ધોષથી;

જાણેકે યમરાયની સહચરી આવી અતિ રોષથી;

મોમાંથી બડકાવતી બડકલાં અગ્ની તણા પળ પળે;

શું આજગત તમામનો પ્રલય તે આજ્યો અરે આસમે.

શત્રુજીત—

(૩૧)

અરે ચંડાળ ચંડાળ આ જણાય પકડ પકડ શરા;
 બૂદેવ—અરર હાય અરર હાય હાય હાય;.....
 બધા—યુગ દરામી લુચા બામણા;.....
 બૂદેવ—વાંસો કાઠયો ઓય અર.....
 શત્રુજીત—.....ન ઢાંગકર દરામી જાત;
 બૂદેવ—ઓય ઓય જીવ જીવ.....
 બધા—... ..હો જતો અરે ગધા;
 બૂદેવ—હાયરે મુવો હું આજ ફાલતો ખુરા થયા.

અંક ૨ જો.

ખારવા—

(૩૨)

હાંકો હોડી પવનની દહેરે વાહ હારી મજા અહીં મેરે,
 માવલો—સરરર સરરર ચાલે સટસટ આ હલેસાંને જોરે;
 અરજણીયો—કાંઠે કાંઠે હજવે હજવે આજ સાક્ષવા દેરે,
 માવલો—અરજણીઆ તું ઉંધ મકરજે હુખાંણ હામવજેરે;
 જળ નાખીને મોટી માછી મારે પકડવીસેરે.
 માવલો—ઓ આવી આવી આવી મોટી મોટી નાની નાની;
 અરજણીઓ—

ક્યાં સે ક્યાંસે હેં હેં હેં મને જોવા-તું ઝટ દેરે.

જોખીઓ

(૩૩)

જગતમેં જોજ મજ કરનાં સુનો સગ હય આખર મરના
 જંગ મયાના જલ પીછાના માલ ચુરાના નયા પુરાના;
 જનકર જોગી રાજ જમીપે ના કીસીસે ડરના—

ધાંચી મોચી બનીઆ ઘોખી ગરીબ તવંગર કોંભી;

હુંટ માર શીર માલપુવેસે પેટ ખુખ બરનાં.

રામ નામ જપના પરાયા માલ અપના વોહી ખ્યાલ રખના.

સુનો ચાર સખ યહી જગતમેં કામ નહીં અપના;

હુર કરે વો જગમેં અપની યહી જનમ શીરના.

જોગીઓ—

(૩૪)

બસ કરો જગતમેં હોંગ સોંગ બલજોરી;

વો હય સખકા સરદાર કરે જો ચોરી.

કપટ જાળ ખીછાયકે રહેના એકહી ધ્યાનસે;

રટન કરો મુખ રામકે નામકા શીર મારો મછી પાણિસે;

યહ સત્ય ખાત સખ સાધુ ભાષ સુનોરી.

અપને સુખકો સમજના ઓર પડો સખ ખાઇમેં;

યહ જોગ સાધના આપકો કહોજી કયસી સુનાઈ હય;

સખ પરાઈ ઓરત પકડ પાસ રખસોરી.

ધનંજય—

(૩૫)

હાય લાગી લાય તન મન બરબર થાય—નિરપાય થયો છેક;

સુઝે ન વિચાર એક, રહે કેમ હવે ટેક, આ અવનીમાં;

કરમ મરમ કાચી કળી ન સકાય મુનીવર જોયાં ખાય.

કહો કોણ જાણે માઈ નામ હામ કામ, રખડું બીખારીયઈ

આમ ધરી હામ સીના રામ તણું નામ લહું મુખ દીનજમ;

પણ મુજ મન મહી રહી રહી કંઈ કંઈ અટપટ અટપટ

નવીન બરાય.

રૂડકી—

(૩૬)

એ કેતો વેરાગણ થાઉંરે સનડો, એ કેતો પીયરીએ જાઉંરે.

સનડો સનડો શું કરે, સનડો નહીએ નાપા જાય;

નાતાં ધોતાં છો નાવડેરે પસે મારામાં ગોયાં ખાય રે.
આવળ આવળનો રેંટીયો ને ખરા લોદાની ત્રાક;
હાહુ જાણે વડે કાંતહેરે, એણે લીધો વાંદાનો હાથ રે.

૩૬કી—

(૩૭)

મગો મારો ગાંગસો વાલોરે લાગેસે બોલવે કાલો;
મીઠીસે વાણી હાચી એધાણી મોટા માણહ કેવાહે;
હું ભાગવાળી જે મારો સોર પાંસ માંડી પુસાસે;
પરભુ એને ડાપણ આલો રે—લાગેસે.
ઢોરાંને ચારે ને કીચારા વાળે કામ કરેછે બક;
ઓર ગુર હું થાઉં એનાપર બકીકં ઝાઝી લકં;
સોર મારો રૂટો રૂપાળો રે—લાગેસે.

ગાંગો—

(૩૮)

પણ્યાનુંસે મન રે. પણ્યાનુંસે. વડે રૂડી રતનરે.
વરરાજા થઈ ધોડે ચડહું ઢોલ વાગે ઢમ ઢમ;
હાવાલા લંગાથે લઈને ખુબ ખરચહુ ધન રે.
વડે જોડે બેહીને સાનું મીઠાઈ ખાવાનું મન;
લાહે ગાંધે બટકુ બરતાં જીવતર તો ધન ધન રે.

પ્રેમ—

(૩૯)

મરજી શું પુછો મારી સરકાર.

આપ સમા મહીપર મહારાજા, ક્યાં મળશે મને ગુણમંડાર
હસ દીશ બારી, યશ વીસ્તારી, નેતાં ધારી, નહિજ મથા;
નીતિ સારી કીધાં પ્યારી દુઃખ વિદારી દીન તથા;
ચડતી મારી ચિતે ધારી આપીને અધિક માન;
દુઃખ પુર જશે દુર કૃપા જો તમારી—મરજી.

સુમતિ—

(૪૦)

હુઃખની કહાણી આપ આગળે કહેતાં કંપેછે કાય;
 જીભ ઉપડતી નથી જરી અધિકાધિક ખેદ થાય.
 સદ્ગુણી જાણા બિચારીને ભોળવી બહી ભાત;
 રનેહ અતાવ્યો અતિવણો મનમાં ધારીને ધાત.
 નાના મુકીને જાળ જગતમાં ફોળી મરજીમાં માત;
 સાવકીનારે પ્રપંચથી આ થયો ઉતપાત.

વિક્રમ—

(૪૧)

જસ જસ માંડે દાર કંડે પાર એ નારીને આજ;
 અરે નાચ તે ખચીત ક્રોધો કેર વરસ્યું ઝેર;
 મારે હાથે તુંને હણવાથી હોલાસે મારી દાઝ.
 નડરી જરી ખુની યદખરી અહાહાહાહા એણે કીધું કેવુંકાજ.
 માલીની—

(૪૨)

પ્રીતિડી પસાંડે જઈ પ્રેમથી—રંગીલી રડી
 છેલને છળીલા સંગે માજ જલુ માણીસ;
 વાત હર્ષની થું હવે કહું કથી.
 માલીની હું રાજ મહી માન જલુ પામું;
 મનનું માન્યું કંડે આનંદથી.
 નારીના ચરિત્ર પાસ તુજ સર્વ પુરૂશ છે;
 હું સમી પ્રપંચી પૃથ્વીમાં નથી.
 પ્રેમને ફસાવી મુજ પ્રીત તણી પાસમાં;
 તે સંગે રમીશ પછી માજથી.

પ્રેમ—

(૪૩)

નથી આનંદ નથી કાંઈ શોક નથી આ જગત નથી કંઈ ભોક્;
 ગયું સર્વે રહ્યું પણ એક -હૃદય રડતું -હૃદય રડતું.

નથી કંઈ ગામ કે કંઈ ઠામ નથી કંઈ વન બહુ નીરજન;
 નથી મુજ મન કે પ્રિય તન -હૃદય રડતું રહ્યું રડતું.
 નથી કંઈ આશ નથીજ નીરાશ નથી કંઈ બુખ કે કંઈ પ્યાસ.
 નથી કંઈ ત્રાસ જોતાં ચોપાસ -હૃદય રડતું રહ્યું રડતું.

માલીની—

(૪૪)

આસા મુજ પુરણુ યઈ યઈ અહા છપી શી છે યુવકી.

આજ વસી મુજ મનમાં—આશા મુજ.

હાંતી અધિકજ કામદેવથી, બાગ્યવંત યહં એની શેવથી;

તન મન ધન અરપુંજ સહી.—આશા મુજ.

જોતાં મન લલચાયું મારું, ધિરજ કેમ હવે હું ધારું;

ચાલ બોલાવું પાસ જઈ—આશા મુજ.

બરમાવું મૈદ મંદ હાસ્યમાં, બાંધુ હું મુજ મોહપાસમાં;

ખુશીથી ચુંબન દઈ દઈ—આશા મુજ.

(૪૫)

માલીની—અરે નહીં નહીં નહીં તું ધિઃકાર,

બાંધી પ્યાર તને ગણ્યો હૈયા તણો હાર—

દીન અગળાને દુઃખ બહુ દેતાં,

યથો અપરાધીપ્રભુ તણા નિરધાર—

પ્રેમ—ક્યાંથી આવી કેમ ક્યાં જ નહારી નીચ નારી;

છો ઠગારી ધિઃક તને ધિઃકાર ધિઃકાર.

પ્રેમ—

(૪૬)

આ જીવતી બલા (૨) ન જોઈ હોય તે જોઈ લેજો.

ડર બતલાવી પ્યાર બંધાવે આમ તેમ સમજાવે;

અભાગીઓ જે પુરૂષ હોય તે એની જાનમાં આવે.

સાચી આપું સલાહ—૧ જોઈ.

માલીની—બકવા બહુ તું નાકરે મુખથી અભાગીઆ આવાર;

પ્રેમસેન—બસકરે ચાલીજી જીવ લઈ નાસીજી;
લાજેછે જોઈ તને સજ્જન બલા.

માલીની— (૪૭)

અરે ચંડાળ તું આવાર લવરી તારી મેલ;
હવે સપાટો જોજો મારો હુંક વખતમાં ખેલ.
અણુસમજી મુરખ તું કર ના માયાકુટ;
યાદ રાખજો રવાદ ચાખજો વન વગડાના ભૂત.
જો નફટ મારી તું ઝપટ;
અપમાન કર્યું તે મારું, તે કદી નહોજ વિસારું;
કાળું મોડુ યાશે તારૂં અરે અસમજી ખેલ.

ધનંજય— (૪૮)

કહાં મીઝે મોઝે પ્રેમ અગ પ્રભુ કહાં;
હુંક શીરા મેં સખ સંસારા, ના દેખા કહું નેમ.
સુખ સાધન એક પ્રેમ મિના મોઝે લાગતહય દુઃખદેન.
નાય કૃપાસે પ્રેમમેં પાછું યહ ઈલા દીન રેન.

પ્રેમસેન— (૪૯)

સુખ દુઃખ વારાફરતી છાયા કાર્ય વીધિનું એવું;
સંકટ સમયે ધીરજ ધારી, પ્રભુ રાખે એમ રહેવું.
શાને શોચ કરો, અહીં મુજ પાસ ખુશીથી રહો;

ધીમંત— (૫૦)

નીજ સ્વામીતણી શેવ ચીન રાખી, નાકરે તે નીચ જાણવો કુળતી;
ખાઈ લુણને ચહેજો કર્મ કુંડું, કહો કેમ યાચ તેહનણું રૂંડું;
કરી હાડકાં હરામી જે કરેછે, અંતે નકં કુપમાંહી તે પડેછે.

ઠંદરદાન તણી શેવ રડી સાચી, કરેછે સ્વધર્મી જન મન રાચી;
ઠંદર નહીં થતાંજ દાસ યદ્ય રહેવું બહેરા પાસ મધુર ગાન કર્યા જેવું.
એમાં સ્વામી દાસનું ન એય થાય, બંને આંવ કહો કાશી કેમ જાય.

અંદ્રિકા—

(૫૧)

ત્રાસ આ સ્યસે અતિ મન માફે થરથરે પ્રભુ ત્રાસ;
યોગી યદ્ય અરે બહુ દુષ્ટનો કરે કંઈ બીક નાધરે પ્રભુતી તે ખરે.

અંદ્રિકા—

(૫૨)

સ્થાને તું સતાવે દેવ સ્થાને તું સતાવે;
છેક નમેરા યદ્ય શું આમ અમુંઝાવે, ને ફરસાવે.
હૃદય રોઈ રોઈ યાકયું આંખે અમ્મુ નાવે;
દુઃખના પુકાર કહો, કોણને સુણાવે; પાર ના આવે.
આ જગતમાં તું દીનનો દયાળ પ્રભુ કાવે;
દીનને દુઃખ આપતાં જરી દયા ન લાવે અકળાવે.

અંદ્રિકા—

(૫૩)

મોહન મુરત મૂરત પ્યારી (૨) દેખી તે દીનથી;
તનથી મનથી નેનથી છળી જન્ય ના વિસારી.
મળીને બાગમાં મોહ લગાડયોરે, લપટ ઝપટ અપટ કરી પારી.

અલેકનાથ—

(૫૪)

ખિચાર જરી પ્યારી કર દિલમે જરાસા ખિચાર;
ઉપરમે જોગી મેં ભોગી બડાહું અછા સગજતા હું પ્યાર.
સુન તેરી શેવામેં હાજર કરૂંગા રાજનકી રાની દો ચાર;
દેખા સુના એર મીલાબી ન હોગા અએસા સુખ ભાં હેઅપાર.

અંદ્રિકા—

(૫૫)

ધિઃક ધિઃક ધિઃક તને પાપી રે.

ઓલખીઓ તને ચંડાલ, કરીશ તારા હું બેહાલ;

આવતાં પાસ નાખીશ તારૂં ગળુ હું કાપી રે.

અંધિકા— (૫૬)

પાપનું પુતળું જોગી આ જુવો ખુબ આજ. (૩)

કુર એ ચંડાળ જાણોને આ વાર છે અતિ. (૩)

કાઠને હાંટે કાઠને કુંટે એ અતિ ધાતકી પાતકી;

એજ લટકશે સુખીપરેજ થાય સુખ સર્વ જગત મંય;

માલીની— (૫૭)

અતિ હપકાર જોગી તમારો આ વાર,

મને થયો છે આ ધાર, ખરે ખાત અતિ;

જોષ તમ કામ પ્હોંચી મન તણી હામ,

મને થયોછે વિરામ વધ્યો હર્ષ અતિ. (૨)

પાય પડું અરેપ્રભુ પાય હું પડું તમારે આજોનીસાથે આ વારે;

કરૂં વિનતી પ્રીતે કરૂં વિનતી.

પ્રભાવતિ— (૫૮)

પ્યારી પત્ર પ્હોંચ્યો તાહરો, આજ લીધો આનંદે વધાવીરે,

ફરી ફરી વાંચ્યો અતિ, પ્રિત થકી ભરપૂર;

મુખથી ના વરણુવી શકું બન્યો પ્રેમ મદે ચક્ર્યૂર,

સુંદર રાજકુમારી તું હું સીપાઇ છું હાલ;

તુજ સંગે ક્યેમ માહરો થશે મંથન તે આ કાળ,

ધિરજ ધર તું મન મહીં પ્રભાવતિ મુજ પ્રાણ;

પ્રભુ કૃપાથી તાહરી પુરો થશે ઈછા તું જાણ.

માલીની— (૫૯)

થયું વિશ્વ સકળ શાંત, નિંદ્રા સ્વતંત્ર રાજ માણુતી;

અમકેછે તારા રહીને આકાશે, અહા શોભે બહી ભાત;

કોમળ કાળી મખમલમાં જાણે જડીત છે ઝરેરાત,
પામી વિશ્વાંતી સુતાં સહુ પ્રાણી તથા પિંતાને ક્યાર;
ચોર છુતડ ને કામી જનોનો ખુબ વધ્યો હવે ઠાઠ.

વિક્રમ—

(૬૦)

જીલમ કેવો આ જણાય મને લાગી ચીને લાય, રતન મારું શું લુંટાય.
પાપી પ્રેમ તણી ઘાત હું કરીશ મારે હાય. હાય નીવડ્યો એ કુર્મંત.
જાઓ દોડો શૂરવીર પકડો પાપીને મુઘીર જલદી પડરાવો જાહર;
યાય સામે જો તે નીચ, મારી નાખજો ખચિત, નીરખીન્યાયતણીરીત;

અંક ૩ જો.

ચંદ્રિકા—

(૬૧)

વિધિએ આશા મુજ વ્યર્થ કરી શુધ ખુધ સહુજ હરી,
હાય અભાગી હું શા કારણ આ જગમાં અવતરી;
રે મુજ ધાર્મિક તાત રાજમાં પ્રપંચ જાળજે ભરી,
મુખ પ્રભાત ક્યારે હું દેખીશ ઘોર નિશા શિર આવી પડી.

ચંદ્રિકા—

(૬૨)

દુઃખની સીમાના રહી-પ્રભુ મારા,
આવી અહીં અતિ કષ્ટ વેડીને પણ સુખ આશાન કંઈ
આશા વ્યર્થ થઈ સહુ મન તણી મલી નહીં પ્રિય પ્રેમને;
આરોપી કરી કેદમાં એ પડ્યો કલંક ચોટયું ખનને;
છોડાવું હેલાને શોધાવું ખેતીને તો સુખ હું પામું સહી.

ચંદ્રિકા—

(૬૩)

સુણી પ્રીતમ સંકટ ધીર કેમ હું ધરું-ર-દુઃખ જોનું તોહરું.
ચિત્ત ચોર ચોર ઠંપાંજે અહીં કલંક તેનું સઘ દુર કરું,
શું કેદમાં મુજ પ્રાણ પીડાશે નીચ જનોનું કરું ફલ પાવરું.

પ્રેમ—

(૬૪)

શું થયું માફે બદનામ હાથો મનની હું હામ,
વિણ અપરાધ આમ પડ્યો કેદમાં આ હામ,
કલંક ચડ્યું આવાર નવ સુણે કોઈ પુકાર;
નથી પ્રપંચનો કંઈ પારછે એકદશ આખાર.

પ્રેમ.—

(૬૫)

પ્રિયા મુજ પ્રાણ યકી પ્યારી આનંદની હોર રહી જામી,
તનના મનના દુઃખના બડકા સહુ નાશ થયા દર્શન પામી
ચંદ્રિકા—રસિક તું પ્રાક્રમે પુરો લોભાઉ રૂપમાં તુજના;
સુખીયા સુખીયા રસીયા તું સદા વદુંએ સલ શીર નામી,
પ્રેમ—અભાગી આ જીવન સંગે ખરો તે પ્યારછે બાંધ્યો;
લટકે મટકે રસને ચટકે રહીના સુખમાં ખામી.
ચંદ્રિકા—વલભ મુજ આહી વીણવાંકે પડ્યો છે કેદમાં સુણી તે;
બલતી જલતી ચિતમાં હું અતિ છોડા વીશ સદા મુજ રવામી.

ધનંજય—

(૬૬)

નકીજ માતું રાજ કુંવર પ્યારો પડ્યો કેદ માંહી બિચારો,
વીર મણીએ હાં વીણવાંકે ફસાયો બહાલો મારો;
પાપી જનોનું પ્રબલ આહામે કરે કરે તે અકારો,
આ જગમાં વિષ વ્યાપી રહ્યુંછે તું પ્રભુજ તારનારો.
પ્રાણ જતાં પણ કરીને પ્રયત્નો છોડાવું દુઃખથી બહાલો.
માલીની—

(૬૭)

મન ચિરજ ધાર દિલદાર મુજયાર તું આવાર જરાકર વિચાર,
હું કરીશ પ્રાણા ધાર શેવ તારી-ઉ-ઉર ઈછી નીશ દીન એવી મારી
નવ ખનીએ નાશાન મર ધ્યાન દીધ જાન;

પુરણમલ—જાણું વારી પ્યારી મારી ખરી તારી દીલ દારી;
મારી ચાલ ને સુધારી આજે પ્યારી પ્યારી પ્યારી.

શત્રુહત— (૬૮)

અહા વાહવાહ ચારી તમારી ખરી;
ધનંજય—ખુશીયાં ચુરેલી આ ભુતને વરી.
શત્રુહત—આવી જોડ શોધ કરે જગમાંથી નવ મળે;
ધનંજય—સારે નસીબે હમારી નજરે ચડી,
પાપીને પકડી આજ દીલની આજનાં દાઝ;
પુરણ—પાય પડું મહારાજ,
માલીની—આપ હાથે મારી લાજ;
શત્રુહત—કુતુંકું તમારું ગામ માંડી આજ ફેરવીશું;
ધનંજય—મોજ કરો મધાની રવારી કરી.

સુખલાલ (૬૯)

અરે હાય હીજડાનું રાજ નીચ ફૂલ નીચે લાં ગાએ કહેતાં આવેલાજ
મુરખ મંત્રી રાખે પાસે ખવાસ સંગેરમે હુલાસે સજનારી સમસાજ
નપુંસક હોયનરેશ જ્યાંહે લાં સુખની શીઆશ પ્રમતે દીલમાં ઉઠેદાજ
મળેછે જ્યાં ભડવાનું ટોળું શુરવીરને ધીમતોનું તેજગે શું કાજ,
ઓપ્રભુ આર્ય ભુમીમાં એવા ક્ષાત્રવંશને કલક દેવા શું સરખ્યાઆજ

દુર્મદ— (૭૦)

આજે આનંદ દાડોરે પ્રભાવતિ ડાહી થઈ,
આવ્યો સુખનો વારોરે કેતાં જટ સમજી ગઈ;
ગીતરડાં હું ગાહુરે આનંદની એલી થઈ.
પ્રભાવતિ—દુષ્ટછે ધિક્ક તુંને રે અકલ કેમ ઉડી ગઈ.

પ્રભાવતિ— (૭૧)

થઈકુર પાપી સતાવે પ્રમતેહજો આજ એને કરો વખ શાને

ખરે એહ જોગીને ચંડાળ જાણો દયાલેશએની નહીં ઉર આણે
ફકીર— (૭૨)

સખ જુઠારે જતન મોલાકા નામ સચા,
સાર્થાહય વોલી એકી કો જાંહમે નાહી ફગ;
ક્યોંરે દીવાને તુઝકો ફુનીઆકા ધરિક સુઝા,
માદર બહેન ખીરાદર પોદર ચચા ઓર ચાકર;
સખ સુખકે હય સંગારી દુઃખમેં ન દાદ લે.
તું કદતા મેરા મેરા ચદાં તેરા કોન હય;
એકદમકા નહીં બરોંસા ફીર અયસા કયું કહે.
મિટીમેં તેરા રહેના મિટી તેરા બિછોના;
મિટીમે હય મોઘમના શીર ઉરમેં કયા લુમાના.

પ્રભાવતિ—

(૭૩)

સુણો પ્રિય તાત વડુ શું વિસ્તારી છે કર્મ કયા દુઃખદાઈ
સુતી હતી મુજ રંગમહેનગાં સુખથી નિદ્રામાં બરપુર;
દાસી માલીની પાસ હતી તેણે ફૂલ કર્યું અતિ ફૂર.
જોગીની સાથ મળી મને સપડાવી. છે કર્મ.
મુજ મુખમાંહી દઈ ડચુરો ઉપાડી આલ્યા ચંડાળ;
હાય હાય એ વાત કહેતાં કંપેછે આ કાય.
ખની બેહાલ સુદ્ધિ ના રહી કાંઈ.
આંખ ઉઘડતાં હુંને જણાયુ આવીછું કાંઈ મેલ મહી;
કોણતણો છાં કોણુ રહેછે તે સમજના કંઈ;
અરેરે લાં અતિશય ગભરાઈ. છે કર્મ.
દુષ્ટ હીજડો દુર્મદ નિત્યે બહુ સતાવા લાગ્યો હાય;
પ્રભુ કૃપાથી શત્રુજીતે મને ખચાવી લાંચ;
તેમની સાથ આજ આવી આહી. છે કર્મ.

વિક્રમ—

(૭૪)

ઓ બદનામ મુરખ તમામ નીમકહરામ ધિક્ક તમ કામ.
 નિર્દયના સરદાર તમે કરી કુકરમ ન થયા નરમ;
 મુજ પ્રિયતમ પવિત્ર પરમ જે સદ્ગુણની ખાણ.
 “પ્રેમપ્રભા” સુખાણુ એ પ્રાણની હાણ કરવા ધારી તમે.
 કપટ કરમ કરનાર તું છે માલીની અપાર જોગીઓ ચંડાળ
 ક્યો ના વિચાર દીલમાં લગાર જે મુજ રાજ રતન;
 જે મુજ તન મન ધન અપાર આવાર મુખીઓ યથોજ હું.
 ધીમંત— (૭૫)

સુણો સજ્જન આ પત્ર તમે સહુ લખેજ છે કંપિત કલ્પમે;
 કરે વીનંતી ગરીબ અખળા સલ વાત સહુ જાણો તમે.
 ક્યો પ્રભુએ કેર જે વારે ભદ્રાવતિ શુભ નગ્ર પર;
 વીજયસિંહ મહારાજ હણાયા દશા મંદ ધર્ષ તેથી ખરે.
 દગો કરીને દુષ્ટ દુર્મદે રાજ્ય લીધું કરી કેર બહુ;
 રાજ્યાળને હું લઈ નાહી દુઃખ દાવાનળ કોને કરું,
 દુશ્મનના ડરથી ગભરાઈ ગુપ્ત રતને રાખ્યું છે;
 રક્ષા અંધન નામે માદલીયું મેં કરમાં રચાયું છે.
 યોગ્ય વયે યાતાં આ ચીઠી “પ્રેમસેન” વાંચી જોશે;
 બાહુ બળેથી દુશ્મન મારી પુનઃરાજ પોતે કરશે.
 રાજરત્ન એ “પ્રેમસેન” છે સુર્યવંશમાં મહાન મણી;
 રક્ષણ તેનું પ્રેમુજી કરજો “મહિલા” આશીસ આપે બધી;
 પ્રેમ— (૭૬)

આત્મે આત્મે શુરવીર ધરી ધીર,
 મારો કાપો હડાવો રાત્રીના આજે શીર શીર શીર.

ભોહી દુશ્મન તણું પીશું હોયેથી મણું;
 પાપીને હાથેથી હણું;
 વૈર લહીશું આપણું;
 સનનનન છોડી બાણુ યકી તીર.

મગન— (૭૭)

કરે નીચ તણો સંગ મન આણી ઉમંગ;
 છતી આંખેને અતંગ જગતમાંહી જાણુજો,
 પડી દિપમાં પતંગ બાળી નાખેનીજ અંગ;
 લઈ દાખસો કુસંગ વાત ઉરે આણુજો.

પ્રાણુ— (૭૮)

ધિઃકછે ધિઃક અતિ જગ માંહીરે,
 કુકર્મ કુડાં જે કરે બની મદગાં ચકચુર;
 અંચા નીચ મનુષ્યને સહુજન કહેછે જરેર.
 નિર્દોશી ઉપર અતિ આળ ચડાવે જેહ;
 પાપી પુર્ણ પ્રમાણુજો આ અવનીમાં એહ,
 રાજદ્રોહ કરનારનો વહેસો આવે કાળ;
 જુઓ દુષ્ટ આમાલીની અંતે થઈ છે બેહાલ.

બધા— (૭૯)

વિર વિજય તણીજ ધ્વની—(૨) આજે ગજવેતે અહીં,
 કૃપા થઈછે પ્રભુજીની;

પ્રેમ—તખત આપણે નગર આપણે આજ જઈશું રી;

બધા—ઝટ પટ શુર સાક્ષોજ સહી સહુ હરેર કરીશું રે;
 આજ આનંદનો દહાડો—વિર વિજય.

૧૪૬મ—

(૮૦)

તમે કરે તરત તૈયારી મને હર્ષ થયોછે ભારી,
બદ્ધ પુરીમાં જામીને આપો આચ્છાની ખગર ઝટ મારી,
સહુ સામગ્રી તૈયાર કરજો વિવાહની વાત મન ધારી
સાથ તેડીને આસો આજે મુજ પ્રભા અંધિકા પ્યારી.

મંદુકા—

(૮૧)

કળેતા આ કળેડાના જુઓ સજ્જન તમે શાશ્વત,
પૈસાદાર નીજ પુત્રને જોલી સોંપે વેઠ;
અંદર પોલંપોલ પણ કહેવાતા એ શેઠ;
દીએ કન્યા લઈ નાણાં—જુઓ.
નાના નાવલીઆ થકી મોટી ન ખાધે મન,
પાપી જોડું જોયના જોય એકલું ધન;
વધ્યાં બાંધચારી ઠેકાણાં—જુઓ.
દીવો લઈને હાથમાં પડતા મોટે કુપ,
મનમાં સમજે સર્વ પણ થઈ રહે પછી ચુપ;
આર્ય તેથી વગોવાણા—જુઓ.

અંધિકા—

(૮૨)

પ્રભાવતિ—

વહોના એ વાલમજી વેણ હવે રંગ અનંગ ઉભરાયઆજ;
અંધિકા—

હુઃખ વાદળ હવે દુર થતાં પ્રિય અંધિકાંત સુખ આપો અતિરે;
મુજ તન મનના આપ અધિશ્વર રસ રસીઆ જોહોને તમે;
પ્રભાવતિ—

અલખેલાજી આપ અંતરમાં પ્રેમ પ્રભા હું દેખાડું આજે;

પ્રિતમ આજ અતિ આનંદથી આરોગો અમૃતરે;

પ્રેમ—

(૮૩)

પ્રિયા મુજ પ્રાણથી પ્યારી થયોહું આજ આમારી.
વધું બોહું શું વિસ્તારી મતિ મારી ગઈ હારી;
બાંધીને પ્રેમ પાસેથી ફસાવ્યો મંદ હાથેથી,
ચોરાયું ચીતડું માંડે હવે શી ધીર હું ધારે;
થઈશ હું પ્યારનો ભોગી અધર રસ લહીશ આરોગી,
પ્રમાને અંદ્રિકા પ્યારી જીવન દારી તમે મારી;

અંદ્રિકા

(૮૪)

પ્રભાવતિ | રસીઆજીરે દર્શ ફરી ઝટ દેજો,

પ્રિતમજી દીન દાસી તણી એ અરજી હર ધરી લેજો;
પ્રેમ—અલગ રહું જો આપ થકી પ્રિય તો ધિક્ક ધિક્ક; તમે કે જો,
ચંપ્ર૦—પ્રાણવલ્લભ પરતિત તમારી અધિક અંતર મહાં છે જો;

વારાંગના.—

(૮૫)

જય જય વદો વાણી આનંદ દીન આજ,
ધર્માસનપર આપ બિરાજ્યા પ્રેમસેન મહારાજ;
શાંતી શાંતી રહી છગાઈ આજ ભદ્રપુરી માંદી;
દીનજનના તનમનના દુઃખ ટળીઆ સુખ ગળીઆ;
અકાલાહા આજ થયું શુભ કાળ મહ્યા મહારાજ વધ્યો સુખ સાજ.

મધા—

(૮૬)

કૃપા ઈશની જગદીશની;

પ્રેમ—આજ થઈએ અપાર.

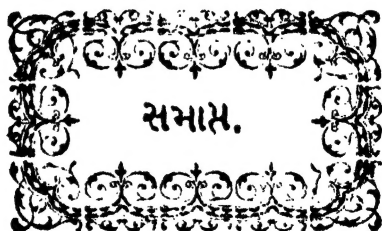
સુખકાર નીરધાર.

(વક્રમ—

માનું કું મુજ મન મહી છે મગલં દીન આજ;
સૌજન આનંદ પામીઆ થયું પુર્ણ શુભ કાજ;

વારાંગના—

તાના દીમ તાના દીમ તાના દરે'ના;
ધીગીન કીટધા ધીગીન કીટધા ધીગીન કીટધા;
સાસાસા નીનીની ધધધ પપપ મમમ,
ગગગ રેરે સા —(૨)—
સુખકર દુઃખહર જગપર નરવર;
સુંદર અજર અમર ઈશ્વર;
સા, ની, ધ, પ, મ, ગરેસા; કૃપા ઈશની.

ઝહેર ખખર.

અમારી પાસેથી નીચે મુજબ કિંમતની ગાયનના
ઓપેશની ઓપડીઓ બાહાર પડી છે તે જે સાહે
બોને જોઈતી હશે તેને શેકડે પૈસે વાંકાનેર આર્ય
હિત વર્ધક નાટક કંપની પાસેથી મળશે.

કિંમત.

હરિશ્ચંદ્ર નાટકના ઓપેરા. ૩ ૦—૨—૦

ગોપીચંદ નાટકના ઓપેરા. ૩ ૦—૨—૦

કેદારસિંહ પરમાર નાટક ઓપેરા. ૩ ૦—૨—૦

સીતા સ્વયંવરના ઓપેરા. ૩ ૦—૨—૦

મહારાણા પ્રતાપસિંહના ઓપેરા. ૩ ૦—૨—૦

અબીજાન શાકુંતલ નાટકના ઓપેરા. ૩ ૦—૨—૦

શૂરવીર શિવાજી નાટકના ઓપેરા. ૩ ૦—૨—૦

એ રીતે પુસ્તક અમારી પાસેથી મળશે તથા વાંકા-
નેરમાં રા. ૦ રા. ૦ વકીલ કેશવજી દેવનંદ પાસેથી, વઢ-
વાણ શહેરમાં ત્રવાડી જેશંકર મોરારજી પાસેથી, મોરબી
માં રા. ૦ બટ્ટ ચક્ર વિ. જ્યોત્સના, તથા રા. ૦ સોની પોપટ
વિ. ૦ ભગવાનજી પાસેથી; અમદાવાદ કૃપાશંકર ગંગાશંકર
મહેતા ઠે. પંચમાઈની પોળમાં પાટણમાં રા. રા. દશ-
રથલાલ ગંગારામ તથા પાટડીમાં રા. રા. વેલાજી રણ-
છોડદાસ પાસેથી, તથા વડોદરામાં પડયા જમનાશંકર
દોલતરામ પાસેથી એ રીતે મળશે. વિનતી.

— અંથકર્તા.

